

tode kvantitativne povijesti, Besançon ipak upozorava da tako može doći do konfuzije između pojmova preciznosti, egzaktnosti i istine. »Već odavno se poziva historičara da izgradi mutni ekran između sebe i svojih fantazija, te da na njihovu mjestu kultivira sterilnu iluziju kakvo jest zapravo automatsko stvaranje.«

S tim oprečnim stavovima o dvjema možda najzanimljivijim historiografskim metodama završimo prikaz francuskog časopisa *Annales*, očekujući da uskoro i naši stručnjaci kažu svoju riječ o novim metodama istraživanja povijesti.

Branka Pribić

INTERNATIONAL REVIEW OF SOCIAL HISTORY,
1970, 1—3. Izdavač: *Instituut voor sociale*
geschiedenis, Amsterdam

Kao i prije, registriamo na širem planu priloge o povijesti međunarodnoga radničkog pokreta, pa su zbog toga zabilježeni i neki radovi, koji obrađuju i socijalno-ekonomske probleme. Ovo je godište karakteristično po tome, što je oveći broj priloga posvećen problemima koji zadiru u povijest carske Rusije i povijest Sovjetskog Saveza do 40-tih godina 20. stoljeća, a iznose na vidjelo činjenice vezane uz povijest radničkog pokreta i Kominterne.

Za razdoblje do god. 1918. veoma je instruktivan rad predavača na Sveučilištu u Glasgowu, Rogera Smitha o strukturi kućanstava ranoga viktorskijskog razdoblja 50-ih godina 19. stoljeća. Prilog je zapravo izvadak iz autorove disertacije kojoj je naslov: *Struktura Nottinghama i okolnih distrikata oko sredine 19. stoljeća*. Smith je temeljio svoja analitička istraživanja na pristupačnim mu poreskim inventarima i knjigama, u kojima je, uz bračno stanje, imao uvid i u ostale osobne podatke pojedinih članova kućanstava. Izvršio je pojedinačne minuciozne analize, obradivši u objelodanjenom prilogu Nottingham i neka omanja mjesta bliže okolice. Za Nottingham je, uz ostalo, ustanovio točan broj stanovnika sredinom 19. stoljeća, dodavši osim toga i podatak da je gotovo pola stanovništva bilo ženskog roda. To je potpuno shvatljivo ako se zna da je Nottingham bio središte poznate proizvodnje strojnih čipaka, koja je u to vrijeme zapošljavala gotovo isključivo žensku radnu snagu. Ta se ženska radna snaga regrutirala iz redova nottinghamskih žena i djevojaka, pa su zbog toga tamošnja kućanstva imala dosta specifičnu strukturu. Analizirao je i stanovništvo Radforda, koji je u razdoblju od 1801. do 1851. prerastao iz omanjeg sela u oveće radničko naselje. Treće obrađeno mjesto jest Bingham, u početku mala seljačka farma iz koje je, u toku daljnjih godina, zbog nemogućnosti dovoljnog zapošljavanja stanovništvo bilo prisiljeno na iseljavanje. Unutar rada izvršena je analiza brojčanog stanja ukupnog stanovništva, zatim poroda, pomora i kategorizacija socijalne strukture. Smatramo da taj prilog može poslužiti i kao mali model za izradu sličnih radova o našim gradskim a i seljačkim naseljima, to više što nam takvi radovi nedostaju a postoje ipak dostupni arhivski materijali iz kojih bi bilo moguće bar približno izraditi takve priloge (1,69—84).

Alan Clinton, asistent za ekonomsku historiju na Sveučilišta u Leedsu, objavio je zanimljiv rad o ulozi i pomoći pojedinih odbora Trade uniona za vrijeme prvoga svjetskog rata. Ti su odbori potpomagali novčanima i ostalim priložima članove radničkih obitelji, brinući se, osim toga, u toku rata i za nezaposleno radništvo. Odbori su posebno vodili računa o teškom stambenom položaju radničkih obitelji, iz kojih su se očevi i muževi nalazili na evropskim ratištima. Posebno formirani odbori brinuli su se i za belgijske radničke izbjeglice, koje su u velikom broju bile u Engleskoj. Pomoć im je bila davana u novcu, odjeći i hrani. Svakako su ti odbori odigrali značajnu socijalnu ulogu koja, sudeći po svemu, nije do sada bila ni dovoljno obrađena ni ocijenjena, pa i zbog toga prilog dobiva na vrijednosti jer upotpunjuje i proširuje upoznavanje djelovanja Trade uniona (2, 202—234).

Profesor povijesti na Brandeis sveučilištu u SAD, Marshall S. Shatz dopunjuje rad i djelovanje poljsko-ruskog revolucionara Jana Waclava Machajskog i njegovih pristaša. Biografske podatke o Machajskom, s korisnim materijalima o njegovim akcijama socijalno-radikalnog karaktera, obradio je već prije Anthony d'Agostin (International review of social history, 1969, 1, 54—89), dok je Shatz u svojoj studiji izvršio potrebne dopunske analize pokreta, koji je potkraj 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća, uz anarhiste, u pojedinim većim gradskim središtima donekle ugrožavao poredak u carskoj Rusiji. Pristaše Machajskog prihvatili su, prema njegovim direktivama, generalni štrajk kao jedno od glavnih sredstava za postizavanje svojih ciljeva. Osim toga, svi su manje-više bili zastupnici »intelektualizma«, polajući težište na odgoj i stjecanje zamjernog znanja i mladeži i starijih pristalica, koji to znanje nisu posjedovali. Sam Machajski je prilično dugo proboravio van domovine, i vratio se u Moskvu tek nakon 1918, te je u njoj i umro godine 1926. Njegovu je smrt suvremeno sovjetsko novinstvo komemoriralo samo u najkraćim crtama, dok je njegova ideologija manje-više ostala nezapažena i bez većih rezultata i u vrijeme njegova života (2, 235—265).

Profesor socijalne povijesti Sveučilišta u Tel Avivu, u Israelu, Shlomo Na'aman podrobno je analizirao rad Casimira Eichlera — njemačkog radnika, koji je 60-ih godina 19. stoljeća odigrao prilično važnu, a još uvijek nedovoljno istraženu ulogu u radničkom pokretu. Bio je, uz sve ostalo, i Bismarckov agent, a sudeći po nekim podacima i policijski doušnik, no po mišljenju autora, samo je prenosio političke vijesti, ne potkazujući, navodno, svoje radničke drugove. Svakako, nakon toga priloga, ličnost je Eichlerova još uvijek otvoren problem, što priznaje i autor studije, jer je prema dostupnoj građi još uvijek neuvrđena njegova cjelokupna eventualna izdajnička uloga u tadašnjem radničkom pokretu u Njemačkoj (3, 347—374).

Profesor Sveučilišta u Chicagu William A. Hoisington jr. u članku, Klasa protiv klase, analizira stav Francuske komunističke partije spram Kominterne u izbornoj kampanji godine 1928. Jedna od središnjih ličnosti u Francuskoj komunističkoj partiji toga vremena bio je Jules Humbert Droz, tada usko povezan s Buharinom, pa je zbog toga kasnijih godina, za vrijeme Staljina, i izbačen iz egzekutivnog odbora. Kominternu je i uoči izbora u Francuskoj a i prije toga neprestano naređivala francuskim komunistima da prestanu šurovati s buržoaskim ljevičarima, na što, međutim, mnogi članovi KPF nisu pristajali, pa je i zbog toga jaz između Kominterne i njih postajao u to vrijeme sve dublji. U samoj Francuskoj je uoči izborne kampanje godine 1927. francuski ministar unutarnjih poslova Albert Sarraut — poznati radikalno-socijalistički političar — poduzeo vrlo oštre mjere protiv francuskih komunista, smatrajući ih jakim i opasnim ne-

prijateljima. Te su godine bila velika hapšenja u Francuskoj, a i pooštren je bio nadzor nad osobama, koje su stajale u bilo kakvoj vezi s Moskvom, odakle su, i tada i kasnije, stizale sve direktive. Godine 1928, uoči samih izbora, u Pariz se vraća Droz, u to vrijeme jedan od glavnih rukovodilaca zapadnoevropskog Bureaua Kominterne u Berlinu. U Parizu je Droz istupio u ime Kominterne s direktivom klasne borbe koju je trebalo provesti u djelo i pri predstojećim izborima. Osim toga, trebalo je svima francuskim komunistima izbiti iz glave misao da je moguća bilo kakva suradnja sa socijalistima ili drugim lijevo orijentiranim kandidatima. Tadašnja je situacija u Francuskoj bila i tema diskusije devetog plenuma egzekutivnog komiteta Kominterne u Moskvi. Taj je plenum održan od 9—25. veljače 1928, a prisustvovali su mu i rukovodioci evropskih komunističkih partija, uključivši i Francuze. I na tome je plenumu ponovo ustanovljeno da su latentno prisutne trzavice između Centralnog komiteta Francuske komunističke partije i Egzekutivnog komiteta Kominterne. O tome je na plenumu govorio i sam Buharin. Takvo je stanje bilo posljedica stajališta pojedinih francuskih komunista — na što ukazuje i autor studije — jer su oni još uvijek više bili naklonjeni socijaldemokratskim načelima evolutivnih rješenja i izjašnjavali se protiv radikalne klasne borbe koju je tražila Kominternu. Poboljšanje odnosa nastaje tek kad je Thorez osnovao francusku sekciju Komunističke internacionale, pa su tada nastali odnosi kakvi su se manje-više održali i kasnijih godina (1, 19—42).

Profesor historije Sveučilišta Richmond J. Martin Ryle objelodanio je izvanredno zanimljivu i svestranu dokumentiranu raspravu iz povijesti »Crvene pomoći«, sastavnog dijela strategije Kominterne u razdoblju od 1922. do 1926. Ta međunarodna organizacija, osnovana godine 1922, održala se, pokrećući veće i manje akcije, do godine 1943. Rukovodstvo »Crvene pomoći« sudjelovalo je od prvoga dana u mnogim i raznim pothvatima, pa su upriličene i velike demonstracije u vezi s nekim procesima, npr. Dimitrovu, Thälmannu i dr., a nemalu ulogu odigrala je »Crvena pomoć« i za vrijeme španjolskog građanskog rata. Osobito veliku aktivnost pokazala je ta međunarodna organizacija i nakon godine 1926, dobivajući tada manje-više sve direktive od same Kominterne. Prvi njen egzekutivni komitet bio je osnovan, kao što je rečeno, godine 1922, a sastojao se od četiri osobe. Prva oveća pomoć data je još iste godine poljskim komunistima, koji su te godine bili izvrgnuti velikim progonima. Godinu dana kasnije, znatnu pomoć primili su mnogi politički zatvorenici i njihove obitelji. Osim toga organizacija djeluje i na političkome planu, izvršavajući neke važnije naloge Kominterne. Međutim, usprkos dobrim rezultatima, izbijaju ubrzo nesuglasice, i to zbog toga što unutar Kominterne nije postojao jedinstven stav o tome je li »Crvena pomoć« samo pomoćna sila, ili je treba promatrati i na širem planu — to jest kao snažno revolucionarno sredstvo za potpomaganje i ostvarenje svjetske revolucije. Godine 1924. na prijedlog Zinovjeva »Crvena pomoć« je u zemljama gdje je neprestano vladao »bijeli teror« trebala revolucionarno djelovati i njeni istupi biti sve češći i žešći. Međutim, usprkos točno određenim direktivama sporovi traju i dalje, pa Zinovjev ponovo ukazuje na važnost i značaj pojedinačnih akcija »Crvene pomoći«, smatrajući da je ona za sve to vrijeme, dakle nepune tri godine, ionako već izvršila niz važnih zadataka. Naročito je velika bila novčana pomoć, davana prvenstveno političkim zatvorenicima, njihovim obiteljima, a polagane su i kaucije za puštanje važnijih zatvorenika. Pojedine siromašnije obitelji dobivale su stalnu mjesečnu pomoć do 9 dolara mjesečno, a one najsiromašnije dobivale su uz novac i hranu i odjeću.

Drugi oblik pomoći bilo je pomaganje pri odlazanju u Sovjetski Savez onim bjeguncima, kojima je tada komunistima prijetio zatvor i slično proganjanje u vlastitoj zemlji. Treća vrsta pomoći bila je individualna, vezana uz rad nekoga vidljivijeg pojedinca ili za potrebe neke veće i važnije akcije. Do godine 1926. »Crvena pomoć« imala je veoma svestranu ulogu, dok je nakon toga istupala više u znak međunarodne solidarnosti, vršeći, kako kaže autor, jači upliv među »vrijućim masama«, a ne angažirajući se više toliko u pojedinim akcijama. Taj je prilog zanimljiv kao komparativan materijal i za nas, to više što znamo da je i u nas postojala »Crvena pomoć«, koja je napose u vrijeme narodnooslobodilačkog rata odigrala važnu i veliku ulogu. Bilo bi svakako zanimljivo, a i vrijedno, usporediti ne samo pojedine ranije i kasnije akcije, nego i organizacionu strukturu s prvim egzekutivnim komitetom osnovanim još godine 1922. (1, 43—68).

Ursula Langkau-Alex iz Amsterdama, bez pobliže naznake zvanja, iznijela je zanimljive podatke o njemačkoj emigrantskoj štampi u Parizu od 1933. dalje. Ta je štampa, prema mišljenju autorice, trebala pripremiti teren za osnivanje Jedinственe narodne njemačke fronte u Parizu. Francuska, a napose Pariz bili su najpodesnije mjesto, jer je Pariz, tada kao i prije, primao emigrante iz čitavog svijeta, pa i iz Hitlerove Njemačke. Drugoga veljače god. 1936. pozvao je njemački književnik Heinrich Mann njemačke književnike i predstavnike političkih stranaka na osnivačku skupštinu Jedinственe narodne njemačke fronte. Smatrao je da je to bio pogodan momenat, jer je tada već dovoljan broj njemačkih intelektualaca i ostalih antifašista boravio u Parizu. No čini se da se poznati književnik prevario, jer dalje od osnivačkog sastanka se zapravo nije krenulo. Nedostajala su, osim ostalog, propagandna sredstva, jer u to vrijeme izlazi svega jedan emigrantski njemački list u Parizu. Bio je to *Pariser Tagblatt* (Pariški dnevnik) koji je od 12. prosinca 1933. izlazio u Parizu. Urednik lista bio je ruski emigrant Vladimir Poljakov. List je zastupao načela svakoga onog Nijemca koji se nije suglasio s Hitlerom kao i svakoga slobodnog mislioca. Uz ostale su u listu surađivali André Gide, Romain Rolland, Henry Barbusse i Edvard Beneš. Tek u ljeto god. 1936, možda ipak i kao rezultat veljačkog sastanka, pojavljuje se u Parizu drugi njemački emigrantski list *Pariser Tageszeitung* (Pariške dnevne novine). Te su novine doduše pisale u antifašističkom duhu, no spram komunističke ideologije su se držale prilično rezervirano. Novine su izlazile do god. 1938. Zanimljive su bile, prema mišljenju autorice, i novine *Gegen-Angriff* (Protunapad), izdavane kao odgovor na Göbbelsov *Angriff* (Napad), zatim *Arbeiter illustrierte Zeitung* (Radničke ilustrirane novine), *Das freie Deutschland* (Slobodna Njemačka) i druge. Koliko god su se izdavači trudili oko listova, neku dublju organizacionu povezanost nisu izazvali, pa je i izostao glavni cilj, to jest osnivanje Jedinственe narodne njemačke fronte. Osim toga, postojeće su grupacije bile suviše raznovrsne, pa je i nejedinственost njihovih pogleda također osujetila stvaranje Fronte. Međutim ti podaci o emigrantskoj njemačkoj štampi u Parizu svakako su zanimljivi, iako njena uloga, što priznaje i autorica, nije bila velika ni bogzna kako efikasna (2, 168—201).

S time bismo završili registraciju važnijih većih priloga, pa prelazimo na rubriku »Dokumenti«, koja je ovoga puta zastupana svega s jednim izvornim materijalom. Pariški profesor Yvon Bourdet objelodanio je četiri nepoznata pisma austrijskog socijaldemokrata Otta Bauera. Pisma su pisana Kautskome, iz Beča, između 1917. i 1931. godine, a sadržajno iznose na vidjelo Bauerov stav spram ruskoj revoluciji. Originali pisama nalaze se danas u ostavštini Karla Kaut-

skoga u amsterdamskom institutu. Prvo je pismo pisano 28. rujna 1917. nakon povratka iz ruskog zarobljeništva. Bauer, uz ostalo, ustanovljuje da nitko zasada ne može predvidjeti ishod nastalog stanja. »Seljaci i vojnici su revolucionarni, i takvi će biti i dalje sve do časa dok agrarno pitanje ne bude riješeno. No usprkos tome se bojim da će revolucija propasti, ako bi rat još duže trajao. Socijalni rezultati revolucije su neizmjerljivo veliki. Čitava budućnost evropskog socijalizma ovisi o tome, bude li revolucija spašena.« Tako rezonira Bauer godine 1917, a taj stav zadržava i dalje. Očitovao ga je javno godine 1936. u knjizi pod naslovom Zwischen zwei Weltkriegen (Između svjetska dva rata). U trećem pismu pisanom 29. ožujka 1920. skreće pažnju na to da je stanje u Rusiji uvjetovano tamošnjim posebnim prilikama, pa prema tome, svaka neprijateljska kritika izaziva niz protivrječnosti. U posljednjem pismu, pisanom 6. listopada 1931, Bauer sa žalošću ustanovljuje, da su razmimoilaženja između njega i Kautskoga s obzirom na Rusiju sve veća, iako je od 1917. i nadalje pošteno nastojao uvjeriti prijatelja da treba shvatiti razvoj u Rusiji, a ne spram svega zauzimati negativan stav. Ta su razmimoilaženja bila i prije poznata, no s novoobjelodanjenim pismima dobivaju još jaču potvrdu i proširuju naša saznanja (3, 468—478).

Na kraju svakog broja, kao i redovito, objelodanjena je opsežna bibliografija novih radova s područja društvenih znanosti, pa su gotovo uvijek registrirana i nova djela o Jugoslaviji.

Miroslava Despot